

3 Шагиева Р.В. Принципы современного законодательства: проблемы теоретического осмысления и практики его осуществления // Государство и право. – 2016. - №5. – С.5-13.

4 Закон Республики Казахстан от 16 мая 2014 года № 202-V ЗРК «О разрешениях и уведомлениях» //Казахстанская правда. 2014. – 20 мая. - № 97

5 Постановление Правительства Республики Казахстан от 31 августа 2016 года № 497. Об утверждении Правил проведения научной экспертизы проектов нормативных правовых актов. - Электронный ресурс – Режим доступа: <https://www.zakon.kz/4816930-utverzhdenuy-pravila-provedeniya.html>

Жунусова А.Қ.

*Академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті,
заң факультеті, 1 курс магистранты*

ҚАЗІРГІ ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТЕРДЕГІ БИЛІКТІ БӨЛУ МОДЕЛЬДЕРІ

Қазіргі демократиялық, құқықтық мемлекеттерде мемлекеттік билік билікті бөлу принципі бойынша ұйымдастырылған. Бұндай мемлекеттерде биліктің бөліну принципін жүзеге асыру тетігі ретінде тепе-теңдік және тежемелік жүйесі танылады [1, 243]. Яғни, мемлекеттік билік тармақтарының өзара әрекеттесуі жүзеге асырыла отырып, мемлекеттік билік тармақтарының тепе-теңдігі қызмет етеді. Сонымен бірге, Федеративті мемлекеттердегі биліктің құрылуы мен дамуы биліктің «көлбеу» және «тік» бөлінуіне, яғни федералдық мемлекеттік органдар мен федерация мүшелерінің мемлекеттік органдарына жіктелуіне негізделген.

Биліктің бөліну принципі белгілі-бір мемлекеттің саяси-құқықтық актілері мен тәжірибесінде көрініс таба отырып, белгілі бір ұлттық ерекшелікке ие болады. Бұл билікті жүзеге асырудың әртүрлі модельдерінің пайда болуына мүмкіндік берді. Мұндай ерекшелікке әсер етудің негізгі факторларының бірі – белгілі-бір мемлекеттегі басқару нысаны.

Бүгінгі таңда билік нысанының ерекшелігімен байланысты билікті бөлудің үш моделі жиі қолданылады: біріншісі, президенттік республика, екіншісі, парламенттік республика мен парламенттік монархия, үшіншісі, аралас басқару нысаны [2; 60].

Билік бөліну принципінің ең айқын танылуы президенттік республикада көрінеді. Мұндай модель алғаш рет 1787 жылғы АҚШ Конституциясымен бекітілді. АҚШ-та мемлекеттік басқарудың үш түрлі қызметі бар — заң шығарушы, сот және атқарушы. Тиісінше, әртүрлі функцияларды үш түрлі басқарылатын бөлімшелер, мемлекеттік механизмнің «тармақтары» жүзеге асыруы керек. Бұл бөлімшелер Конституция бойынша тең және бір-бірінен тәуелсіз болуы керек [3; 77].

Осылайша, биліктің әртүрлі тармақтарының құрылысы мен қызметі толық тәуелсіздікке, егемендікке және билік иелері арасындағы құзыреттілікті қатаң ажыратуға негізделген. Мұны бірқатар факторлар қамтамасыз етеді. Бұлардың қатарына билік өкілеттіктерінің әртүрлі қайнар көздерін, тиісті органдардың легислатурасын қалыптастыру тәсілдері мен мерзімдерін, сондай-ақ авторитарлық актілерді бейтараптандырудың құқықтық мүмкіндіктері – «тежемелік және тепе-теңдік» жүйесін жатқызуға болады.

Президенттік республикаларда биліктің заң шығарушы және атқарушы тармақтары бір-біріне тәуелсіз, сайлау рәсімдері арқылы дербес қалыптасады. Ал, сот билігі, әдетте, Президент пен Парламенттің өзара іс-қимылы негізінде қалыптасады. Мысалы, АҚШ президентін сайлаушылар алқасы (халық сайлайтын) 4 жылға, конгресстің (Парламенттің) өкілдер палатасы мен Сенатын — штат халқы тікелей сайлау арқылы сәйкесінше 2 жыл 6 жылға сайлайды (бөлім. I, АҚШ Конституциясының XVII түзетуі). АҚШ Жоғарғы сотын

құру кезінде Президент судьялардың кандидатураларын ұсынады, ал Сенат оларды тағайындауға келісім береді (бөлім. АҚШ Конституциясының II бабы 2) [3; 34].

Сонымен, американдық «тежемелік және тепе-теңдік» жүйесі компоненттердің үш тобына негізделген:

1. Биліктің барлық үш тармағында әр түрлі қалыптасу негіздері бар: а) заң шығарушы билік – Конгресс, Штаттардың легислатуралары сайлайтын өкілдер палатасы мен Сенаттан тұрады; б) атқарушы билік-Президент-жанама сайлау арқылы сайланады – сайлаушылар алқасы, оларды өз кезегінде халық сайлайды; в) сот билігі – Жоғарғы Соты – Президент және Сенат бірлесіп құрылады.

2. Әр түрлі мерзімдер: а) конгресстің Өкілдер Палатасы 2 жылға сайланады; б) Сенат әр 2 жыл сайын үштен біріне жаңартылады; в) Президент 4 жылға сайланады; г) Жоғарғы Соттың мүшелері және басқа федералды судьялар қызметке өмір бойы тағайындалады.

3. Билікті өзара тежеу: а) Конгресс Президенттің Заң ұсыныстарын қабылдамауға құқылы; б) Сенат Президент мемлекеттік аппаратқа жоғары лауазымға ұсынған кез келген кандидатурадан бас тарта алады және Президент жасаған халықаралық шарттардан бас тарта алады; в) Конгресс Президентті импичмент тәртібімен жауапқа тарта алады және Сенат оны кінәлі деп тапқан жағдайда оны қызметінен шектете алады; г) Президенттің Конгрессте екі палата мақұлдаған заң жобаларына вето тағайындауға құқығы бар; д) Жоғарғы Сот конгрессті қабылдаған заңдардың ғана емес, Президенттің нормативтік актілерінің де күшін жоюға құқылы.

Кейбір мемлекеттерде Президент басты лауазымды тұлға бола отырып, өзі жалғыз басшысы болып табылатын биліктің атқарушы тармағын білдіреді. Мысалы, Бразилия Конституциясына сәйкес атқарушы билікті Республика Президенті жүзеге асырады, оған мемлекеттік Министрлер көмектеседі (76-бап) [3; 154]. АҚШ Конституциясы да Президент атқарушы биліктің басшысы ретінде бекітілген. Сонымен қатар, ол үкіметті құра отырып, атқарушы билік аппаратында жоғары лауазымға тағайындауға құқылы. Алайда, Үкіметтің дербес құрамы «Сенаттың кеңесі бойынша және келісімімен» құрылады [3; 241]. Бұл дегеніміз, Президент тағайындаған шенеуніктердің ешқайсысы Сенаттың (үштен екі көпшілік дауыспен) олардың кандидатурасын мақұлдауынсыз қызметке кіре алмайды дегенді білдіреді [3; 181]. Бұл ретте кабинетті құрайтын Үкімет мүшелері (министрлер) тек Президенттің кеңесшілері болып табылады. Конституцияда да, федералдық заңнамада да Министрлер Кабинетіне қатысты арнайы құзырет қарастырылмаған.

Президенттік республикадағы биліктің бөлінуінің маңызды ерекшелігі – бұл заң шығарушы және атқарушы биліктің тәуелсіз қалыптасуы ғана емес, сонымен бірге олардың біреуінің екіншісінің өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтата алмауы. Мәселен, жоғарыда қарастырылған мемлекеттерде Үкіметтің парламенттік жауапкершілік институты жоқ (импичмент рәсімін есепке алмағанда). Олардан айырмашылығы, парламенттік республикалар мен монархияларда үкімет парламенттік көпшіліктің қолдауына ие болғанша билікте болады. Екінші жағынан, мұндағы атқарушы билік Парламенттің төменгі палатасын мерзімінен бұрын таратуға және кезектен тыс сайлау тағайындауға құқылы емес. Сонымен бірге, Президенттің заң шығарушы билікті теріс пайдалануы мен заңсыз араласуынан қорғау шарты ретінде қарастырылатын вето құқығы сияқты маңызды тежеу және бақылау құралы бар. Мысалы, Бразилия Конституциясының I тармағының 66-бабына сәйкес, егер Республика Президенті жобаны жалпы немесе ішінара конституциялық емес немесе қоғамдық мүдделерге қайшы деп санаса, оған толық немесе ішінара вето қоюға құқылы. Оны Парламент депутаттары мен сенаторлардың абсолютті көпшілігінің жасырын дауыс беруі арқылы жеңе алады [3; 47].

Өз кезегінде, президенттік республикадағы парламент импичмент рәсімі шеңберінде мемлекеттің жоғары лауазымды адамдарын қызметінен босата алады. Атқарушы билік органдарында қандай да бір лауазымды атқаратын адам парламент мүшесі бола алмайтын ереже де маңызды мәнге ие. Дәл осындай ереже судьяларға да қатысты. Мысалы, Министрлер портфелі мен депутаттық мандаттың үйлесімсіздігі Коста-Рика

Республикасының Конституциясымен бекітілген, оған сәйкес министрдің функциялары сайланбалы немесе сайланбайтын кез-келген басқа мемлекеттік лауазымға сәйкес келмейді (143-бап) [4]. Осыған ұқсас ережелер Бразилия Конституциясында (54-баптың 1-бөлігі) және АҚШ Конституциясында да көзделген (бөлім, 6 б, 1 т.).

Президенттік республиканың ерекшелігі – заң шығарушы биліктің өзі заңдарды ұсынады және қабылдайды. Сонымен қатар, атқарушы билік заң шығару бастамасының құқығына ие емес, ал парламенттік республикалар мен монархияларда үкімет әдетте заң шығару бастамасының құқығын монополиялайды [5; 117].

Президенттік республикадағы биліктің бөліну моделін талдауға сүйене отырып, оның басты артықшылығы, ең алдымен, атқарушы биліктің тұрақтылығы болып саналатынын атап өткен жөн. Президенттің Конституцияда қатаң белгіленген, алдын-ала белгіленген мерзімі, сондай-ақ Парламенттік сенімсіздік дауысы арқылы оны мерзімінен бұрын ауыстыру мүмкін. Сонымен қатар, бұл модельдің кемшіліктері арасында кейде оның қаттылығын және Конституциялық дағдарыстарды шешу тетіктерінің болмауын жатқызуға болады [6; 91]. Бұл тұжырыммен келіспейтін авторларда кездеседі, олардың пайымдауы бойынша керісінше, «тежемелік және тепе-теңдік» жүйесі «бөлек басқару» жағдайында да мемлекеттік саясаттың біртұтастығын қамтамасыз етеді деп санайды [7; 34].

Осылайша, осы елдердегі тежемелік және тепе-теңдік жүйесінің негізгі белгілері ретінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

- Мемлекеттік биліктің әртүрлі тармақтарының құқықтық теңдігі мен бір-бірінен тәуелсіздігі;
- Президентті сайлаудың парламенттен тыс тәсілі;
- Президент-атқарушы биліктің жалғыз басшысы;
- Президенттің veto құқығы бар;
- Үкіметтің парламенттік жауапкершілік институтының болмауы;
- Парламентті Мемлекет басшысының тарата алмауы.

Парламенттік республикалар мен монархияларда билікті бөлудің өзіндік моделі бар. Оның өзіне тән негізгі ерекшеліктерінің бірі – президенттік республикалардан айырмашылығы, билікті бөлу принципін қатаң бекіту мұнда байқалмайды. Барлық парламенттік республикалар мен монархияларда жалғыз мемлекет басшысы — Президент немесе монарх болады. Бұл ретте парламенттік республикаларда президентті, әдетте, халық тікелей емес, парламентшілер сайлайды (бірақатар ерекшеліктерді қоспағанда — Австрия, Ирландия, Португалия). Ресми түрде ол кең өкілеттіктерге ие, бірақ іс жүзінде тек өкілдік функцияларды орындайды. Биліктің толықтығы Парламент пен Үкіметтің қолында шоғырланған. Осылайша, осы елдердің барлық Конституциялары Мемлекет басшысына үкіметті қалыптастыруға қатысу құқығын береді. Мысалы, Италия Конституциясының 92-бабына сәйкес «Республика Президенті Министрлер Кеңесінің Төрағасын және оның ұсынысы бойынша министрлерді тағайындайды» [8, 89]. Дания Конституциясындағы көзделген нормаларға негізделі отырып, мемлекет басшысына үкіметті қалыптастыру құқығы берілетінін көруге болады: Мысалы, «патша Премьер-Министрді және басқа министрлерді тағайындайды және отставкаға жібереді» (§14 III б.) [8;162]. Қарастырылып отырған елдердегі заң шығарушы биліктің тасымалдаушысы-мемлекеттік органдар арасында шешуші орынға ие Парламент болып табылады.

Сонымен, Парламенттің үстемдігі туралы ағылшын доктринасына сәйкес, (Парламенттің Супермакциясы) ол жоғары мемлекеттік биліктің иесі болып табылады және оның заң шығарудағы егемендік құқықтарына ешкім қол сұға алмайды [9; 6].

Бұл ереже Парламентті атқарушы билікпен қарым-қатынаста жетекші орынға қояды. Бірақ, іс жүзінде жағдай біршама өзгеше. Басқарудың осындай нысаны кезінде Парламент өзіне есеп беретін Үкіметті атқарушы билікті жүзеге асыратын алқалы органдарды (Министрлер Кеңесі, Кабинеті және т.б.) қалыптастыруда шешуші рөл атқаратынын атап өткен жөн. Бұл ретте, Үкімет басшылары мен мүшелерінің депутаттық мандаты бар. В. А. Увачев атап өткендей, Министрлер бір мезгілде депутаттар болғандықтан, Министрлер

Кабинеті Парламенттік комитетке ұқсас нәрсені білдіреді [10; 19]. Екінші жағынан, Үкімет, әдетте, сайлауда жеңіске жеткен партиямен құрылады. Мұндай партияның жетекшісі әдетте елдің Премьер-Министрі болады. Мысалы, Ұлыбританияда Конституциялық әдет бойынша мемлекет басшысы депутаттардың көпшілігінің қолдауына ие бола алатын қауымдар палатасының мүшесін Премьер-Министр етіп тағайындауы керек [11; 114]. Бұл жағдайда парламентте көп орын алған партия құратын және оның жетекшісі басқаратын Кабинет партиялық тәртіпке сүйене отырып, өкілді органға өз еркімен әрекет етуге мүмкіндік береді. Тәжірибе көрсеткендей, мұндай конфигурация Үкіметтің тәуелсіздігі мен егеменділігін күрт арттырады. Коалициялық үкіметтерде жиі құрылатын көппартиялық жүйесі бар елдерде жағдай әлдеқайда күрделі. Ол негізгі лауазымдар ең үлкен партиялар арасында бөлінген кезде туындайды. Бұл, әдетте, бәсекелес партиялардың өздеріне ұнамайтын шешімдер қабылдауға тосқауыл қоюға деген ұмтылысына әкеледі және келісімге келмеген жағдайда қақтығыстар тудырады. Бұл ретте, Мемлекет Басшысының (премьер-Министрдің ұсынысы бойынша) парламентті мерзімінен бұрын таратуға және жаңа сайлауды тағайындауға императивті құқығы екі жақты рөл атқаратынын көрсетеді. Өкілді органда партиялардың бірінің көптеген орындары болған жағдайда, бұл өкілеттіктер биліктің заң шығарушы және атқарушы тармақтарының белгілі-бір өзара тәуелділігінің нәтижесінде ынтымақтасты қамтамасыз етеді.

Коалициялық үкімет құрылған жағдайда партиялардың тұрақты бәсекелестігі жиі үкіметтік дағдарыстарға әкеледі. Осылайша, билікті бөлудің парламенттік моделі бар елдерде бұл принцип жасанды түрде және өте аз мөлшерде жүзеге асырылады. Бұл Парламент пен Үкіметтің өзара әрекеттестігінде орын алады. Бұл жағдайда, В.В. Лузиннің тұжырымымен келісуге болады, ол «тежемелік және тепе-теңдік» жүйесі таза американдық институт емес деп санайды және билікті бөлудің парламенттік моделі Конституциялық басқаруға кепілдік беретін бірегей бақылау және тежеу жүйесін қамтитын басқару нысаны деп түсінеді [9; 7].

Мұндай жүйенің негізгі ерекшеліктерінің ішінде мыналарды атап өту керек: Президент (монарх) - номиналды Мемлекет басшысы; атқарушы билік парламенттік көпшілік негізінде құрылады; Министрлер портфелі мен депутаттық мандатты біріктіруге рұқсат етіледі; Парламент сенімсіздік білдіру арқылы үкіметті отставкаға жібере алады; Үкімет өз кезегінде Парламентті мерзімінен бұрын таратуға және жаңа сайлау тағайындауға құқылы.

Әлемдік Конституциялық практикадағы соңғы тенденциялардың бірі – басқару нысандарын жақындастыру. Әр түрлі модификациядағы аралас басқару нысандары мемлекеттің ерекшеліктері мен дәстүрлерін ескере отырып, Президенттік және Парламенттік модельдердің артықшылықтарын біріктіре отырып, мемлекет үшін ең қолайлы билікті бөлу жүйесін құруға мүмкіндік береді деп санайды.

Билікті бөлудің ең көп таралған аралас моделі – президенттік-парламенттік басқару нысаны болып табылады. Барлық басқа елдер сияқты, биліктің заң шығарушы, атқарушы және сот тармақтарын қалыптастыра отырып, билікті жүзеге асырады. Бұл ретте мемлекеттік органдар жүйесіндегі орталық орын мемлекет басшысына — ресми түрде билік тармақтарының ешқайсысына кірмейтін Президентке беріледі. Аралас басқару нысанын жақтаушылардың пікірінше, іс жүзінде биліктің қажетті тепе-теңдігін бұзу қаупі жиі кездеседі, бұл тұрақсыздық пен дағдарыстық құбылыстарды тудыратын Парламенттің үстемдігіне әкеледі немесе авторитаризмге немесе диктатураға әкелетін атқарушы биліктің үстемдігіне негізделеді. Мұндай қауіпті жою және биліктің заң шығарушы және атқарушы тармақтарының теңдігін қамтамасыз ету үшін Президент – төреші институты қажет. Аралас республикалардағы Президентті тікелей халық сайлайды. Ол Конституцияның сақталуын, мемлекеттік органдардың қалыпты жұмыс істеуін және мемлекеттік биліктің сабақтастығын қамтамасыз етеді. Президент Премьер-Министрді тағайындауға, сондай-ақ оның ұсынуы бойынша үкіметтің басқа мүшелерін тағайындауға құқылы. Үкімет Парламент алдында саяси жауапкершілікке ие (Президенттен айырмашылығы), ол оған сенімсіздік білдіруі мүмкін. Алайда, бұл жағдайда Президент өкілді органды таратып, жаңа сайлау тағайындай алады,

бірақ жаңадан сайланған Парламентті сайлаудан кейінгі жылы қайтадан тарату мүмкін емес. Сонымен бірге Үкіметтің дербестігін Мемлекет басшысының кейбір актілеріне Премьер-Министрдің келісімін көздейтін контрасигнатура институты қамтамасыз етеді. Сонымен, 1958 жылғы Франция Республикасы Конституциясының 19-бабында Республика Президентінің актілеріне Премьер-Министр және қажет болған жағдайда сол бапта көрсетілгендерді қоспағанда, жауапты Министрлер қарсы қол қояды деген жалпы норма қамтылған. Контрасигнатура заңдарды насихаттау, азаматтық және әскери лауазымдарға тағайындау, елшілерді аккредиттеу, кешірім жасау үшін қажет [3; 89].

Билікті бөлудің аралас моделінің барлық тетігі заң шығарушы және атқарушы органдардың ынтымақтастығы ықпал ететін мемлекеттік аппараттың жұмысын барынша тиімді етуге бағытталған. Мұндай ынтымақтастықты үйлестіруге және арбитражға арнайы өкілеттіктер берілген күшті Президенттік билік қана қамтамасыз ете алады. Тиісінше, осы елдердегі тежемелік пен тепе-теңдік жүйесінің негізгі белгілері ретінде мынаны атап өткен жөн:

- Президент ресми түрде биліктің кез-келген тармағына кірмейді, олардан жоғары тұрған мемлекеттік билікті жүзеге асыратын ең жоғарғы лауазымды тұлға;
- Президент Парламент алдында саяси жауапкершілікке ие емес, бірақ оны мерзімінен бұрын тарату өкілеттігіне ие;
- Президент Премьер-Министрді тағайындайды және оны қалыптастыруға қатысады, Үкімет мүшелері бір мезгілде жоғары өкілді органның (Парламенттің) мүшесі бола алмайды;
- Үкімет Парламент алдында да, Президент алдында да саяси жауапкершілікте болады.

Басқарудың аралас түрінде оппозициялық Президентке сүйенетін Премьер - Министрдің рөлі мемлекеттік билікті жүзеге асыруда ерекше маңыздылыққа ие болады. Партиялардың әрқайсысы екіншісінің бастамаларын бұғаттау немесе тежеу мүмкіндігіне ие болғандықтан, тығырыққа тірелу мүмкіндігі артады. Белгілі-бір мемлекеттің басқару нысаны – бұл ақыл-ойдың тапқырлығы емес, тарихтың өнімі. Ол біртіндеп дамып, әлеуметтік-саяси өзгерістерге әкелуі әбден мүмкін. Сондықтан қандай да бір басқару нысанының артықшылықтары туралы айту дұрыс емес. Әрбір басқару нысанының өзіндік ішкі логикасы мен ерекшеліктері бар. Саяси эволюция барысында билікті бөлу жүйесінің негізгі компоненттері арасындағы тепе-теңдік, олардың заңды және нақты құзыреттерін өзгетеді.

Белгілі бір мемлекеттік билік органның нақты шектері туралы мәселе қашанда өзекті мәселелердің бірі болып қала береді. Соңғы 200 жыл ішінде осы принципті іске асырудың әртүрлі модельдері жасалды, оның классикалық моделін алғаш рет 1787 жылғы АҚШ Конституциясымен құрылған «тежемелік және тепе-теңдік» жүйесі деп айтуымызға болады. Мұндай ерекшеліктер тарихи дамудың ерекшеліктеріне, құқықтық мәдениеттің дәстүрлеріне, басқару нысанына және саяси режимнің ерекшелігіне байланысты қалыптасады. Сайып келгенде, билікті бөлу принципі авторитаризмді орнату жолындағы кедергілердің бірі ретінде қалыптасып, жеке тұлғаның қадір-қасиетін, мемлекеттегі шынайы демократиялық, құқықтық басқаруды қамтамасыз етуге арналған құрылым болып табылады.

Зерттеу көрсеткендей, әр мемлекеттің өзіндік ұлттық және тарихи ерекшеліктері мен дәстүрлері бар. Бұл әртүрлі құқықтық институттардың мазмұны мен нысанына әсер ете алмайды. Ұлттық мәдени ерекшелікті, ұлттық тарихи тәжірибені, мемлекеттік билікті ұйымдастырудың қолданыстағы моделін ескере отырып, құрылған нысандар ғана берік және тұрақты бола алады. Осыған байланысты, әлемдік стандарттарға емес, мемлекетті қарқынды дамыту үшін қарыз алуға емес, аз жетілдірілген, бірақ ұлттық өмір жағдайына сәйкес келетін модельді іздеуге бағытталған үндеуді қолдау қажет.

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі:

1. Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 520 с
2. Соединенные Штаты Америки: Конституция и законодательные акты / Под. ред. О.А. Жидкова. - М., 1993. - 768 с.

3. Конституции зарубежных государств. Сост. В.В. Маклаков. - М. 2010. - 592 с.
4. Конституция Республики Коста-Рика. - [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://worldconstitutions.ru/archives/>.
5. Усенова Г.Р. Роль института президентуры в современном мире // Вестник КазНУ. Серия Право. – 2015. -№2. – С.115-118
6. Энтин Л.М. Разделение властей: опыт современных государств. - М., 1995. - 176 с.
7. Смольяков А.А. Принципы единства и разделения властей: теория, история, практика. - СПб, 2011. - 215 с.
8. Конституции государств Европы: в 3т. Т.1/ под общ. ред. Л.А. Окунькова. - М., 2001. - 764 с.
9. Лузин В.В. Принцип разделения властей как основа конституционализма. - Н. Новгород, 1997. - 178 с.
10. Увачев В.А. Механизм разделения властей в правовом государстве. - М., 2003. -195 с.
11. Разделение властей: учеб. пособие / отв. ред. М.Н. Марченко. - М., 2004. - 428 с.

Ильи Р.А.

*Студент первого курса юридического факультета Карагандинского университета им.Е.Букетова
(Научный руководитель Турлаев А.В. ассоциированный профессор кафедры Теории и истории государства и права КарУ им.Е.А.Букетова, к.ю.н., доцент)*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЕЛИГИОЗНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРАВОВОМ ГОСУДАРСТВЕ

В современном мире все большее значение приобретает религия и религиозные идеи. На сегодняшний день актуальной проблемой современности является противостояние светских идей и религиозных установлений. При этом в настоящее время большинство современных государств декларируют приверженность светскому пути своего развития. К таким странам относится и Республика Казахстан. В первых статьях Конституции провозглашается, что Республика Казахстан является светским государством, при этом не допускает деятельность политических партий и профсоюзов на религиозной основе[1]. При этом в средствах массовой информации распространяются новости о запрете мусульманской религиозной одежды в общественных местах. По мнению экс вице-министра юстиции есть разные подходы страны к этому вопросу: одни запретили (ношение хиджаба и другой мусульманской традиционной одежды), есть те, которые разрешают. Если даже обратиться к практике наших близлежащих соседних стран – Узбекистана, Кыргызстана – у них уже в парламенте достаточно бурно обсуждаются эти вопросы, некоторые соседние страны уже узаконили запрет. В Конституции Казахстан провозгласил себя светским государством и вопрос в том, что нужно придерживаться канонів светского государства является очевидным. Тем более в общественных местах, организациях, на госслужбе» [2]. Основания запрета хиджаба в государствах Центральной Азии и не только заключаются в росте экстремизма на религиозной основе (в особенности исламского). Рассмотрим пример Республики Узбекистан, где ношение хиджаба запрещено с 2023 года. Причина этого: рост крупных радикальных исламистских организаций, самой крупной которой была основанная в 1996 году «Исламское движение Узбекистана» (запрещённая террористическая организация в Узбекистане, России, Казахстане и во многих странах). Сама организация известна тем, что в 2002 году совершили теракт на рынке «Оберон» в Бишкеке. Взрыв унес жизни 9 человек (6 мужчин и 3 женщин) – пять человек погибли на месте, еще четверо скончались через небольшое время после взрыва. Около 50 человек получили серьезные ожоги и повреждения различной степени тяжести, 18 человек, из них 10 – женщины, были госпитализированы с тяжелейшими ранениями [3]. Поэтому, для предотвращения случаев